

SIRENA FILOZOFIEI

SAU DEZBATERI NECESARE DESPRE CULTURA ROMÂNEASCĂ

MIRCEA LĂZĂRESCU

Unele cărți merită nu doar citite și comentate circumstanțial, ci și dezbătute. Opusul recent al lui Horia-Roman Patapievic¹ conține o constatare și un mesaj clar: cultura românească e în esența ei una a "culturii generale", care nu s-a structurat în specializări bazate pe instituții cultural-științifice autohtone solide și competente întreținute. Așa a fost de la începuturi și așa a rămas. E rău. Dar e și un bine ce ar merita să se perpetueze în lumea actuală, în care cultura generală e devalorizată prin opțiunea exclusivă pentru specializări.

Deși semnalul acesta clar e adresat în ansamblu omului recent, ținta sa specială este intelectualul român. Tot ce e prea clar trebuie bănuțit de profunzime și de multiple probleme subiacente. Să urmărim pe scurt firul argumentării. Iese în relief încă de la început sintagma "noi românii" și trimiterea la cultura românească. E vorba, desigur, de cultura instituționalizată, și nu de cea răspândită în datini, obiceiuri și limbaj, cea despre care au scris Simion Florea Marian (*Nunta la români* a apărut în 1890), Tudor Pamfile (*Cerul și podoabele lui*, în 1915) și Constantin Noica (*Rostirea filozofică românească*, 1970).

Această cultură era una a românilor de pretutindeni – nu doar a celor din spațiul moldavo-valah – și în plus una rurală, incluzând, cum spunea Noica, o filozofare implicită. Cultura instituționalizată ține de instituții, iar acestea sunt pendinte de istoria politică. Pentru a nu privi prea departe, să ne gândim că Universitatea din Cracovia s-a înființat în 1364, iar cea din Praga în 1348, ambele într-un context statal puternic și bine organizat. Poate că meteahna "culturii generale" nu este chiar a nației române ca atare, ci a ritmului în care ea s-a structurat socio-politic. Și aceasta, fără a căuta scuze în vitregiile istoriei.

Istoric privind lucrurile, mai intră în joc, pentru tema propusă a instituțiilor culturale și a specializării, ritmul alfabetizării și al civilizării, ciclul pe care Europa l-a parcurs în Epoca Luminilor. E de ajuns să deschidem cartea clasică a lui Pierre Chaunu, *Civilizația Europei în Secolul Luminilor* (ediția românească, în 1986) la harta de la pagina 90 privitoare la etape și densități ale implantării urbane în Europa orientală și baltică, pentru a înțelege unde și cum se plasa în acea vreme zona noastră. Și să citim în continuare capitolul privitor la alfabetizare, care a progresat treptat de la vest la est, cuprinzând în cele din urmă, parțial și firav, Prusia și Ungaria, iar apoi topindu-se abrupt.

Problema e că o temă atât de gravă cum ar fi caracterizarea culturii unui popor merită să fie abordată nu doar în stilul articolelor de revistă, uneori de foarte bună calitate. Mulți și-ar putea pune întrebarea:

oare pasiunea pentru cultura generală nu e și o caracteristică a poporului bulgar, sârb, grec sau rus? Iar dacă ar fi să fie așa, oare nu e un stil specific ortodoxiei? Un răspuns l-am putea găsi la croați, care sunt catolici, sau la unguri – care sunt catolici și protestanți. Dar ungurii, deși nu au avut o urbanitate comparabilă cu cea germană sau vest-europeană, au fost mai aproape de vârful piramidei în conducerea Imperiului Austriac. Oare cum se raportează ungurii și polonezii la cultura generală?

Comentariile de mai sus nu vor să spună că tema cărții lui H. R. Patapievic ar trebui abordată doar istorist și comparatist. Desigur că o carte clară, cu iz critic și polemic, de largă audiență, precum cea de față e necesară. Institutul Cultural Român, pe care autorul îl conduce, ar putea însă face metodic, cu obiectivitate, și o abordare a problemei din toate perspectivele menționate.

Interesant e că autorul își dezvoltă argumentul centrat pe filozofie, formulând de la început întrebarea: de ce, având filozofi, nu avem și o istorie a filozofiei românești? Spiritul științific, inclusiv al argumentării, se învață în primul rând în Universități. Exemplul ni-l furnizează chiar autorul, reproducând "Regulile Polemicii Civilizate, stabilite de Universitatea din Oxford în 1890". În Universități se învață și matematică și fizică, medicină, limbi moarte și vii, literatură, istorie, iar mai nou comunicare, politologie, științele mass-media ș.a.m.d. Dar și filozofie.

Cultura Europei a fost în esența ei făcută de Universități, temă pe care Jaspers a comentat-o într-un text celebru. Heidegger și-a susținut celebra cuvântare: "Ce e metafizica?" în fața corpului reunit al profesorilor Universității din Freiburg. Filozofia s-a scaldat în apele științei organizate și ale teologiei sistematice, fiind în esența ei diferită de acestea. Dar spațiul public al ideilor – agora intelectuală – a fost instituit mult timp mai ales prin dezbaterile filozofice, cele științifice fiind prea tehnice. Pe vremea lui Descartes la o carte se răspundea cu o altă carte, Meresene fiind un mediator excelent. Schimbul epistolar a fost esențial în acea vreme în care gazetele abia se iscau. O cultură bine alcătuită este, desigur, una organică. Hegel apare pe temeliile puse de Kant, Fichte și Schelling. Doar că, la sfârșitul secolului al XIX-lea, când cultura românească instituționalizată tinde să se închege, filozofia însăși își pierde din vigoare sa tradițională. După filipicele lui Nietzsche, secolul XX dezvoltă fenomenologia – și cântecul de sirenă al lui Heidegger – iar filozofia analitică anglo-saxonă începe să domine scena. În această atmosferă o cultură filozoficească bine rânduită, precum cea greacă, post-cartesiană sau a idealismului german nu are cum să apară în România. Sunt oare de vină

români, cu pasiunea lor pentru cultură generală? Și apoi, mai contează și ce s-ar putea scrie într-o astfel de istorie a filozofiei? Ar fi interesant de știut ce idei s-ar afla într-o bine rânduită istorie a filozofiei suedeze. Rămâne dureros de acută întrebarea ridicată de autor: ce-i de făcut? Ce se poate face cu acest univers spiritual românesc, așa cum s-a constituit el – cum a fost el aruncat în lume, ar fi spus Heidegger – în această vreme a globalizării și a migrației generale. Univers spiritual românesc ce ne dă tot timpul extraordinari matematicieni și hackeri, poeți și muzicieni. De ce nu și

gânditori? Cum să ne păstrăm înclinația spre cultură generală și să propunem această formulă lumii actuale? Cum?

Argumentele de mai sus sunt, în intenție, tocmai încercarea de a nu trece lăutărește pe lângă o temă gravă pe care autorul o lansează publicului larg. Din acest public larg fac parte și specialiștii de toate soiurile, inclusiv cei ai filozofiei. Precum și cei care doar se delectează cu aroma sau aburul acestora.

¹ Horia-Roman Patapievic, *Despre idei & blocaje*, Editura Humanitas, 2007

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

e s o t e r a

Sărbătorile nu s-au încheiat!
 Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!
 Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?